

EGYKÖNYVRŐL ÉS GYERMEKIRODALMUNK ALAPVETŐ KÉRDÉSEIRŐL

SEBESTYÉN MÁTYÁS: ZIMI ZUMI BÁL, VERSEK, TESTVÉRISÉG-EGYSÉG
KÖNYVKIADÓ, NOVISZÁD, 1957

Thurzó Lajos „Tavaszi Jánoska elindul” c. könyve óta Sebestyén kötete úgyszólván az egyetlen esemény vajdasági magyar gyermek-költészetünkben. Irodalmunknak erre az elhagyatott telkére az írott szónak nemcsak művesei, hanem pallérai — a kritikusok, esszéírók — sem látogattak el, amióta halott az az álmodólelkű tiszaparti poéta. Ne vessen hát rám követ senki, hogyha Sebestyén könyvének méltatásakor előzetes kitérőt teszek.

Amikor az egyik, gyermeksjtóval kapcsolatos belgrádi értekezleten őszszakállú s nem őszszakállú pedagógusok, esztéták és kivénhedt rímkovácsok már úgyszólván mindent elmondtak arról, mi is az a gyermekköltészet, akkor felállt egy szelátekintetű fiatal költő s azt mondta: „Én nem tudom, hogyan kell gyermekeknek verset írni. És szörnyen tanulatlannak érzem magamat, amikor a költészet magasiskolájáról kell beszélnem!”

Igen, valahogy így van: a gyermekek részére írt költészet semmivel

sem alacsonyabbrangú művészet annál a másiknál, a nagybetűsnél, amelyet nem kísér a gyámolító „felnőtt” jelző. Így kellene lennie, noha a sekélyes közfelfogás, a felelőtlen szerkesztők gyakorlata a dilettáns versfaragást, a leereszkedő gügyögést, az együgyű, didaktikus rímes beszédet vagy a mindenáron való eszmei dalikázást tette meg hivatalosan és gyermeksjtóunk gyakorlatában is — gyermekköltészetté. Hogyha ahhoz, hogy jó gyermekvers szülessék, nem volna szükség másra, mint jó stilsztára, aki ismeri a verstan szabályait, aki jó pedagógus; aki tudja, mi a jó és helyes a gyermeknevelés szempontjából, — akkor ma előkelő és irigylésreemlítő helyet foglalnánk el többszáz gyermekversírókkal a világra ilyenfajta ranglistáján. Akkor több ezer tanárunk, előadónk és tanítónk írná a jó, a kifogástalan verseket a gyermekeknek. Sok ilyen nevelőnk és nem egy ilyen újságírónk érzi magát hivatottnak arra, hogy rímekbe és rövid sorokba tördelje egyébként talán hasznos,

helyes, de nem költői mondanivalóját. Egyszóval nagyon sok ember kontárkodik bele jóérzéssel vagy anélkül a gyermekek számára is élvezhető költészet dolgaiba. Egy érdeemes, idős falusi tanító verseit közölte (nagy szorultságában?) a Pionírújság egy időben, s ezek a sántító ritmusú, kínospergésű versek, a verstani szabályosságra való törekvés miatt érthetlenné vált sorokban különféle tanítási egységek tételeit fejezték ki. Költői tehetség hiányában versfaragása nyomán elcsikkadt a tételszerű lényeg is, az értelemhez sem tudott szólni, nemhogy belső emóciókat, képzeteket ébresztett volna a gyermekolvasó fantáziájában.

A gyermek fantáziája! Milyen mélységesen érzékeny világot rejtget! Ha csak egyszer is bepillant hatnánk legrejtettebb mélysegeibe...! Itt örökké lábujjhegyen kell járnod, levett kalappal, sutbadobva pedagógusi fegyverzeted, amikor verset írsz neki, a gyermeknek... S tedd a szívedre a kezed és valld be: elfelejtettél már játszani? Elfelejtettél már örülni? Úgy, ahogya a gyermek örül... És elfelejtettél már sírni? Úgy, ahogya a gyermek sír... Amikor a gyermeki képzeletvilág hangtalanul nyíló kapuján benyitasz (vagy berontasz) szabályos verslábaiddal, naravoucse-nijáiddal, nem felejtetted-e előbb meghúzni a lelkiismeretes alkotómunka figyelmeztető csengőjét?

Nem volna nehéz kimutatni a Pionírújságban, a Magyar Szó, „Nap-sugár” és a 7 NAP „Jó Pajtás” mellékletében közölt versek alapján, hogy nálunk mindig enged néhány lyukat a nadrágszíján az, aki a gyermeknek ír. Sajnos, ez a lelkiismeretlen, legtöbbször könnyű pénzszerzést szolgáló munka nem idegen írónktól sem, akik pedig állítólag azért írók, mert élményszerűsítik a pusztá valószínűséget, mert igaz átélés nélkül állítólag nem tudnak leírni egyetlen sort sem. „Még” gyermekeknek sem... Mondjuk ki kereken: nálunk nincs elhívott gyermekíró, s talán

azért nincs, mert tollforgatóink lebecsülik ezt a hivatást. Pedig a hivatoknál, szerbeknél, szlovénoknál (egyszóval majd minden fejlettebb köztársaságban) igen sok nagyon tehetséges, sőt, elismert író alkot a gyermekek részére. Sorra jelennek meg gyermekregényeik, meséik, verseskönyveik. Vajdaságban mi a helyzet? Harmincezer olvasója van a gyermekirodalomnak s párszáz az ú. n. felnőtt vajdasági irodalomnak. (Az adatokat a HÍD, illetve a Pionírújság olvasóinak számából következtetem). S mégis: annak a párszáz „felnőttnek” huszonvalahány vajdasági magyar író igyekszik verset, novellát, regényt stb. írni, annak a harmincezer igazán lelkes kicsinynek pedig csak akkor írnak, ha ráveszi őket a lapszerkesztő. Csak azért írnának annak a párszáz felnőttnek, mert felnőttek? Vajjon felnőtteknek kell lenni, hogy élvezhesünk valamely írói alkotást? Nem hiszem. Emlékezzünk csak vissza ifjúkorunk, sőt fiatal gyermekkorunk nem egy könyvélményére, versélményére! Soha többé az életben olyan szenvedéllyel és belemerüléssel nem fogunk olvasni, mint tíz-tizenkét, vagy tizenöt éves korunkban... És ezt a betűreéhes, olvasmányra szomjas harmincezeres kis vajdasági olvasótáborot hagyjuk magára? Adjunk kezébe dilettáns fércmunkákat, másod- és harmadrendű fordításokat?

...A kérdés éle enyhül, ha kezünkbe vesszük Sebestyén Mátyás félszáz gyermekverset tartalmazó kötetét, amelynek nyomán ezek a gondolatok előradtak bennünk. A „Zimi zumi bál” verseinek szerzője úgyszólván csak gyermekverseket ír s e kötetben összesen újttve adja az utóbbi évek során lapokban megjelent költeményeit. Mindjárt hozzátehetjük: észrevétlen maradt, visszhangtalan (talán csak a gyermeklelkekben visszhangzó) költeményeit... Pedig a segítőszándékú, jóindulatú kritika idejekorán felhívhatta volna figyelmét néhány olyan mozzanatra, amelynek kiküszöbölésével költészet (s ezzel együtt ez a kötet is) szí-

nesebb, életesebb, sajátosabb lehetne.

Sebestyén gyermekköltészete meg lehetően zárt körben mozog: a „Zimi zumi bál” verseinek majdnem fele az évszakokról szól, azokkal kapcsolatos. Ezt követik tréfás, didaktikus, alkalmi és hazafias valamint az állatok világába vezető költeményei. Hiányzik témaköréből a gyermekek élete, a való, reális élet, falusi-városi motívumok a technika olyannyira vonzó motívumai. Előbb köszönti vagy búcsúztatja Téliapót, mint mondjuk a városi játékpark gyermekei fölött lebegő szitakötőt, a helikoptert: Mi mégsem ezt vetjük szemére, hiszen emocionális világát éppoly tiszteletben tartjuk, mintha a „felnötti” irodalmi örökkévalóság-nak írta. Meg kell azonban állapítanunk, hogy a gyermekköltészet kitaposott ösvényéről meglehetősen szűk horizontot fog át ellágyuló szeretettől csillogó, mókás színekkel hunyorgó vagy feddő, gyermeki kötelességekre intő tekintete. S ezzel versei akaratlanul is veszítenek varázsukból, mert a motívumok ismétlődése elkoportatja.

Meseteremtő fantáziája élénk: Téliapó, Meseapó, Órapó, Ószapó, Hangyaapó, Széliapó. Szélmester, Nyáranyó, Csendanyó, Hold-bácsi népesítik be évszaki verseinek világát. Az állatok világának mesealakjai költészetében mind-mind tréfás nevet viselnek: Pose Pali, Csiga-Biga Berci, Klepafülű Péter, Kurtafarkú Tapsi, Röfi-néni, Rák Áron, Kelep-néni, de vannak kevésbé találó elnevezései is (Ficsi-vezér, Rőfhy Jenci), sőt átvettek is (Sicc-mester). Gyermekalakjait ritkán nevezik Miskának, Vicának vagy Andrisnak: a didaktizáló célszerűség kedvéért Zsemlye Pál és Kócoshajú Kelemen lesz belőlük. Narratív versei jelentős helyet foglalnak el költészetében, s ezek is meseteremtő hajlamáról tanúskodnak. A sámfák azonban itt is kísértik, majdhogya fogva nem tartják. Amikor megpróbál kiszabadulni bűvöletükből (vagy kényelmes,

langyos vizükből), megkapó eleven-ség árasztja el verseit.

Verskomponáló képességét nem aknázza ki eléggé, másutt pedig nem fegyelmezi. Különösen narratív jellegű verseire vonatkozik ez utóbbi megállapítás: vontatott, ismételtető a kifejlődésük, s nem mindig érzi meg, hogy egyébként legtöbbször szellemes csattanóval hol és mikor kell lezárnia a verset. Általában megállapítható, hogy hiányzanak költészetéből az ú. n. kis műremek-ek. Pedig azzá válhatott volna pl. az „Ószapó az erdőben” című finom elgondolású verse és sok másik.

Verseinek ritmusa legtöbbször könnyedén viszi tova a felkapott koncepciót, kár azonban, hogy ritkán variálja, s ezért nem árasztják a szédület varázsát, nincsenek bennük hullámvölgyek és ujjongó magasbaröppenek; a vers ide-oda leng a hangsúlyos verselés és az egyöntetű ritmus biztos kis hintáján. S bántók ritmusbeli megbicsaklásai, a hibás sormetszetek, a sokszor sántító verslábak. Egyszínűséget visz be költészetébe rímeknek sokszor ismétlődő, ugyanazon elosztása is. (Leggyakoribb az a-b-a-b képlet.)

A konvencionális gyermekvers-témák (különösen évszaki verseinél) meghatározzák, azzá teszik stílusát is. Elkoportatott képek, hasonlatok, jelzők és metaforák tolakodnak tolla hegyére, s ez már csak azért is sajnálatos, mert nem egy eredeti, sikeres stílusmegoldást találhatunk autentikusabb verseiben, s az említett szokványosság nyilván annak következménye, hogy e tekintetben nem eléggé szigorú önmagához.

Egészen költőtellen sorokat nem enged be versébe, épp ezért kár, hogy egy ilyen versszakasz fészkelte be magát kötetébe:

„Tiszta ám a
Pelenkája,
Nem „firnájszos” a frakkja;
Csak hátulról
Formázik a
Világra alakja.”

Prózai, egy kissé hamis ez a négy sor is:

„Minden reggel a nappal kel
S ordítózni kezd akkor:
Finom, zsíros moslék várja,
Pontosan hat órákor,”

Egészen lapos, didaktikus vonatkozások is vannak verseiben:

„A port, sarat mindig kerülöd,
Tiszta ruhád, cipőd becsüld.”

*

„Bár már iskolába járt,
Második elemibe,
A szappant még a vizet
Ő nem vette semmibe.”

*

„Az írkJája gyűrött volt,
A könyve számárfüles.
Játékon járt az esze
S így maradt feje üres.”

*

„Gondolkozzunk el kicsit,
Hogy mi is lett belőle.”

*

„Hogyha szótfogadok
S leckém megtanulom...”

*

„Peti gyerek szófogadó,
Tanul előbb, semmint játszik,
Nem csintalan, pajkos, szeles...”

Alkalmi versei nem nélkülözik a frázist sem:

„Indulnak új
Küzdelemmel
A pionírcsapatok.”

*

„Boldogabb lesz, gazdagabb lesz
S erősebb is szép hazánk.”

Kinrímre ezt a példát hozhatnánk fel egyébként igényes, rímekre gondot fordító munkájából:

„Szedi lábát, menekül,
De a ludak sem restek ám,
S közrekapják remekül.”

Képzavarra ritkán akad példa verseiben, de egyet megemlítünk:

„S egyszerre oly ködös
Bánatkő szakad rám...”

A szórenddel merészen bántik Sebestyén, de az alábbi példa azt mutatja, hogy néha a megengedettnél merészebben:

„Legyen szíve
Fele tele
Apónak, jó reménnyel.”

Nyelvi szépséghibákat botlásokat is megemlíthetünk: „Berci első elemista” (elsős helyett), „Pájó nagy muzsikánt”, „elnyeli egy izbe” (egyszeribe, azqnmód helyett), „evésből a maturát letettem”. „Óróla fogom most ezt a verset elmondani” stb.

Magyartalan vagy erőszakosan képzett szavakra is találunk példát, ha nem is sokat, a „Zimi zumi bál”-ban. Pl.: „csőr-szünet”, „pláne”, „spórol”. Pleonazmus: „bú-gond”. Prózai: „kapott a fenekére”. Ritka, gyermekek számára nyilván érthetetlen kifejezések: „kunyitozhat”, „kúpolódtak”. Nyilvánvaló hatás: „Rिंगó lepke-szárnyon Szállott szemére A mézizű álom”.

Az ú. n. tiszta, személyi líra érdekes, de egyben elütő színt jelent Sebestyén gyermekvers-kötetében. Ha az ember így idézetül olvassa, el sem hiszi, hogy a tücsöklakodalmas, röfhyjencis, kócoshajú-keleménes versek kötetéből valók. Ime egy-két példa:

„Új mesékre lettem,
Piros, új igékre,
Szárnyas sorsom
Ide hozott Újvidékre.”

*

„A temető-úton
Megyek föl a dombra;
Elmaradt a város
Mindennapi gondja.”

*

„Rászállt a szívemre
A múlt, mint az árnyék,
Mintha emlékimmal
Temetőben járnék.”

A „Zimi zumi bál”, minden fogyatékoságra ellenére értéket jelent könyvkiadásunkban, s szerzője megérdemelte, hogy sok szeretettel írt

versei végre ilyen szép kiadványban, összegyűjtve jelenjenek meg. Faragó Aranka rajzai külön méltatást érdemelnének. A technikai szerkesztő sokban hozzájárult, hogy izléses, elrendezésben és megkapó külsőben jelenjék meg a könyv, a fedőlap címének két ékezetes hibáját azonban észre kellett volna vennie.

SULH ÓF JÓZSEF

RÁDIÓ-ZENE

A gép leszállította a művészeteket a magas lóról. A polgárság kiszedte az egyház és az arisztokráta mecénások kezéből a művészeteket, a zenét, építészetet, szobrászatot, festészetet, sőt színjátékot is. De megtartotta magának. A sokaságnak megmaradtak városban a fojtott levegőjű bérkaszárnnyak, falun azok a bogárhátú házak, amelyekről Móra Ferenc joggal mondta, hogy nincs az a bogár, amely vállalná, hogy ilyen rongyos háttal éljen. A falusi szobrászat népművészet maradt és Krisztus-faragókig meg sarki szent Nepomukokig jutott el, festményt a falusi csak vásári panorámákban láthatott tíz krajcárért. Falura, kisvárosba csak a műkedvelő színjáték jutott el (ami nem csoda, hiszen New York kellős közepén, a Broadwaytól a színházak középpontjától, három háztömbnyire is él és virul a műkedvelő színjáték). Zenéből a falunak a kocabandák maradtak meg, a városiaknak térenemorzsák jutot-

tak, hogy a vásári verkliről ne is beszéljünk. Még aránylag a költészet és irodalom járt legjobban, talán azért, mert leghamarabb jutott abba a helyzetbe, hogy a géptől függött. Mindenesetre a nagy tömegnekibuzdulások már százötven évvel ezelőtt az egyszerűség, felfoghatóság felé terelték a költőket, és a proletáriátus azóta is mindig tudott magának irodalmat teremteni az absztrakciókkal szemben.

Azután jött a gép és tovább vitte a folyamatot. A betonkolosszusok nem túrték el nemcsak a barokkot, rokokó-csipkét, fontoskodó neoklasszicizmust, de még a romantikát megkoronázó szecessziót sem. Szobrokról, képekről tömegével készülhettek jó lenyomatok azok számára, akik nem jutnak el a világ kincseit és szépségeit őrző galériákba. S ha a fénykép merevsége sok izléstelenséggel járt, ellensúlyozásul új művészeteket is hozott. Mindezekelőtt a fényképezés művészetét és a filmet. (Lehet, hogy fordított